

OECD Science, Technology and Industry: Outlook 2004

Summary in Greek

Επιστήμη, Τεχνολογία και Βιομηχανία: Προοπτικές 2004

Περίληψη στα ελληνικά

ΚΥΡΙΑ ΣΗΜΕΙΑ

Νέα ώθηση στην επιστήμη, την τεχνολογία και την καινοτομία

*Ο ρόλος της
επιστήμης, της
τεχνολογίας και
της καινοτομίας
στις βελτιωμένες
οικονομικές
επιδόσεις είναι
θεμελιώδης.*

Καθώς η πρόσφατη επιβράδυνση της οικονομικής δραστηριότητας αντικαθίσταται από προοπτικές ισχυρότερης οικονομικής μεγέθυνσης σε όλες τις χώρες του ΟΟΣΑ, η προσοχή κατευθύνεται εκ νέου σε τρόπους αξιοποίησης της επιστήμης, της τεχνολογίας και της καινοτομίας για την επίτευξη οικονομικών και κοινωνικών στόχων. Ως αποτέλεσμα της συνεχιζόμενης μετάβασης στην οικονομία της γνώσης και του αυξανόμενου ανταγωνισμού από τις χώρες μη μέλη του ΟΟΣΑ, οι χώρες μέλη στηρίζονται όλο και περισσότερο στη δημιουργία, τη διάδοση και την εκμετάλλευση της επιστημονικής και της τεχνολογικής γνώσης, καθώς και άλλων προϊόντων της διανοίας, ως μέσα βελτίωσης της οικονομικής μεγέθυνσης και της παραγωγικότητας. Το μερίδιο των βιομηχανιών υψηλής τεχνολογίας στο εμπόριο προστιθέμενης αξίας του ΟΟΣΑ και το διεθνές εμπόριο αυξάνεται και οι εν λόγω βιομηχανίες αναμένεται να διαδραματίσουν σημαντικό ρόλο στην οικονομική ανάκαμψη.

Οι πρόσφατες επενδύσεις στην επιστήμη, την τεχνολογία και την καινοτομία ήταν περιορισμένες, λόγω του χαμηλού ρυθμού οικονομικής μεγέθυνσης.

Τα τελευταία χρόνια οι ασθενείς οικονομικές συνθήκες περιόρισαν τις επενδύσεις στην επιστήμη και την τεχνολογία. Για παράδειγμα, οι συνολικές επενδύσεις στην έρευνα και την ανάπτυξη (E&A) αυξήθηκαν με χαμηλότερο ρυθμό από 1% μεταξύ του 2001-2002 σε σύγκριση με το ετήσιο ρυθμό του 4,6% της περιόδου 1994-2001. Ως αποτέλεσμα οι δαπάνες E&A υποχώρησαν από το 2,28% στο 2,26% του ΑΕΠ σε όλες τις χώρες του ΟΟΣΑ ωθούμενες από μειώσεις στις Ηνωμένες Πολιτείες οι οποίες αντιμετώπιζαν σοβαρή πτώση της οικονομικής δραστηριότητας. Η ένταση της E&A μειώθηκε επίσης σε ορισμένες χώρες της Ανατολικής Ευρώπης, οι οποίες συνεχίζουν να αναδιαρθρώνουν την οικονομία τους, αλλά αυξήθηκε στην Ευρώπη των 25 ως σύνολο, την Ιαπωνία και την περιοχή της Ασίας και του Ειρηνικού.

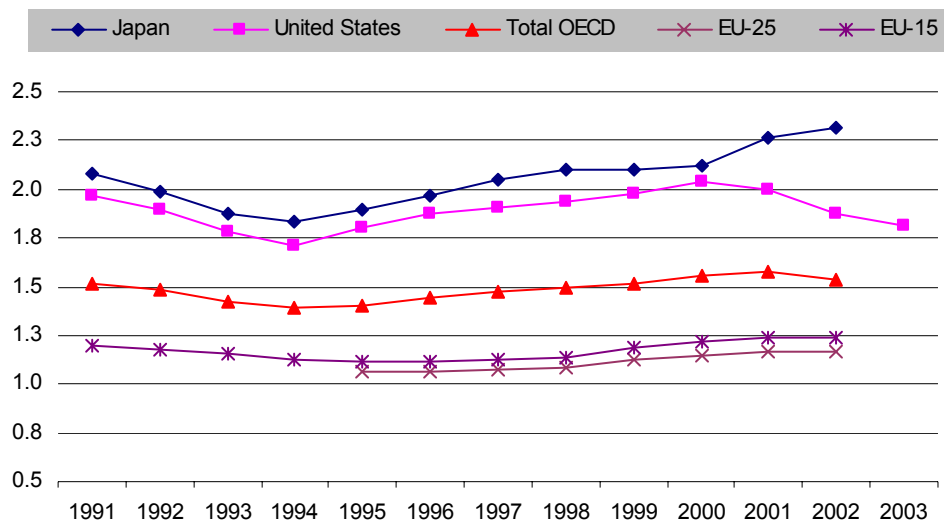
Η αύξηση των δημόσιων δαπανών E&A είναι μέτρια...

Οι περισσότερες χώρες του ΟΟΣΑ αναγνωρίζοντας τη σημασία της καινοτομίας για την οικονομική μεγέθυνση και τις οικονομικές επιδόσεις επιδίωξαν να προστατέψουν τις δημόσιες επενδύσεις στην E&A από τις περικοπές δαπανών και σε πολλές περιπτώσεις πέτυχαν τη μέτρια αύξησή τους. Μολονότι χαμηλότερες από αυτές στις αρχές της δεκαετίας του '90, οι δημόσιες δαπάνες E&A των χωρών του ΟΟΣΑ ως σύνολο σημείωσαν άνοδο από το 0,63% στο 0,68% του ΑΕΠ μεταξύ του 2000-2002, λόγω των υψηλότερων πιστώσεων του προϋπολογισμού πρώτα στις Ηνωμένες Πολιτείες και κατόπιν στην Ιαπωνία και την ΕΕ. Μεγάλο μέρος της αύξησης των δαπανών E&A διατέθηκε στον τομέα της άμυνας αντικατοπτρίζοντας τις προϊούσες ανησυχίες για την εθνική ασφάλεια, αν και αυξήθηκαν επίσης οι δαπάνες E&A στον τομέα της υγείας.

... ενώ οι επιχειρηματικές δαπάνες E&A μειώθηκαν λόγω περικοπών στις Ηνωμένες Πολιτείες.

Αιτία των πρόσφατων μειώσεων στην ένταση της E&A στο σύνολο των χωρών του ΟΟΣΑ ήταν οι απότομες περικοπές των δαπανών E&A στον επιχειρηματικό τομέα των Ηνωμένων Πολιτειών. Η χρηματοδότηση της E&A από τη βιομηχανία μειώθηκε από 1,88% σε 1,65% του ΑΕΠ στις Ηνωμένες Πολιτείες κατά την περίοδο 2000-2003, ενώ οι δαπάνες E&A από τον επιχειρηματικό τομέα μειώθηκαν από 2,04% σε 1,81% του ΑΕΠ. Αντίθετα στην Ιαπωνία σημειώθηκε απότομη αύξηση των επιχειρηματικών δαπανών E&A, δηλαδή από 2,12% σε 2,32% του ΑΕΠ κατά την περίοδο 2000-2002, και η ΕΕ κατέγραψε μέτρια κέρδη. Στις Ηνωμένες Πολιτείες οι επενδύσεις κεφαλαίων υψηλού επιχειρηματικού κινδύνου κατρακύλησαν από 106 δις δολάρια ΗΠΑ σε 18 δις δολάρια ΗΠΑ κατά την περίοδο 2000-2003 και στην ΕΕ από 19,6 δις ευρώ σε 9,8 δις μεταξύ του 2000-2002. Μολονότι οι βελτιωμένες προοπτικές της οικονομίας υπόσχονται άνοδο της επιχειρηματικής E&A και των επιχειρηματικών κεφαλαίων υψηλού κινδύνου, οι παρατεταμένες ανησυχίες όσον αφορά την ένταση της ανάκαμψης μπορεί να περιορίσουν τους ρυθμούς ανάπτυξης.

Επιχειρηματικές δαπάνες Ε&Α ως μερίδιο του ΑΕΠ στις κύριες χώρες και περιφέρειες του ΟΟΣΑ

Πηγή: ΟΟΣΑ, βάση δεδομένων κύριων δεικτών επιστήμης και τεχνολογίας (MSTI), Ιούνιος 2004.

Κατά τη χάραξη πολιτικής δίνεται μεγαλύτερη προσοχή στην επιστήμη και την καινοτομία,...

Οι προοπτικές της ισχυρότερης οικονομικής μεγέθυνσης σε όλες τις χώρες του ΟΟΣΑ παρέχουν νέες δυνατότητες για τη βελτίωση της στήριξης της επιστήμης, της τεχνολογίας και της καινοτομίας. Πολλές χώρες μέλη του Οργανισμού εισήγαγαν νέα εθνικά σχέδια ή αναθεώρησαν τα υφιστάμενα σχέδια για την επιστήμη, την τεχνολογία και την καινοτομία και όλο και περισσότερες χώρες έθεσαν στόχους αύξησης των δαπανών για την E&A. Σχεδόν όλες οι χώρες αναζητούν τρόπους για να βελτιώσουν την ποιότητα και την αποτελεσματικότητα της δημόσιας έρευνας, να τονώσουν τις επιχειρηματικές επενδύσεις στην E&A και να ενισχύσουν τους δεσμούς μεταξύ του δημόσιου και του ιδιωτικού τομέα. Βασικό στοιχείο της πολιτικής για την καινοτομία ήταν η ανάδυση συμπράξεων δημόσιου και ιδιωτικού τομέα οι οποίες ελκύουν ένα προϊόν μερίδιο της χρηματοδότησης. Οι ανθρωπίνι πόροι στην επιστήμη και την τεχνολογία αποτελούν εκ νέου κύριο μέλημα των υπευθύνων χάραξης πολιτικής, κυρίως όσον αφορά την επαρκή προσφορά καταρτισμένων εργαζομένων (συμπεριλαμβανομένων των επιστημόνων και των μηχανικών) για τη διατήρηση της οικονομικής μεγέθυνσης και αναδιάρθρωσης που ωθείται πλέον από την καινοτομία.

...αλλά οι πολιτικές θα πρέπει να προσαρμοστούν στον αυξανόμενο ρόλο του τομέα υπηρεσιών και την έντονη παγκοσμιοποίηση της επιστήμης και της τεχνολογίας.

Σήμερα περισσότερο από όσο στο παρελθόν, οι πολιτικές για την επιστήμη, την τεχνολογία και την καινοτομία θα πρέπει να προσαρμοστούν στις ανάγκες του τομέα υπηρεσιών και την έντονη παγκοσμιοποίηση. Ο τομέας των υπηρεσιών αντιπροσωπεύει ένα αυξανόμενο μερίδιο των δαπανών E&A στις χώρες του ΟΟΣΑ (23% της συνολικής επιχειρηματικής E&A κατά το 2000 σε σύγκριση με 15% το 1991) και η ικανότητα καινοτομίας των επιχειρήσεων του τομέα υπηρεσιών θα επηρεάσει σε μεγάλο βαθμό το σύνολο της οικονομικής μεγέθυνσης, της παραγωγικότητας και της απασχόλησης. Παρόλα αυτά η καινοτομία των επιχειρήσεων στον τομέα των υπηρεσιών παραμένει συνολικά χαμηλότερη από αυτήν του τομέα της μεταποίησης. Παράλληλα η επιστήμη, η τεχνολογία και η καινοτομία παγκοσμιοποιούνται όλο και πιο πολύ. Το 2001 το σύνολο των δαπανών E&A της Κίνας, του Ισραήλ και της Ρωσίας ισοδυναμούσε με το 15% των αντιστοίχων δαπανών των χωρών του ΟΟΣΑ, σημειώνοντας αύξηση από το 6,4% του 1995. Σε πολλές χώρες μέλη του Οργανισμού αυξήθηκε επίσης το μερίδιο της χρηματοδότησης της E&A που διατέθηκε από τις αλλοδαπές θυγατρικές πολυεθνικών επιχειρήσεων. Οι υπεύθυνοι χάραξης πολιτικής θα πρέπει να διασφαλίσουν ότι οι οικονομίες του ΟΟΣΑ θα παραμείνουν ισχυρές παρά τον αυξανόμενο ανταγωνισμό και θα ωφεληθούν από την επέκταση των δικτύων των πολυεθνικών επιχειρήσεων.

Οι κυβερνήσεις ενισχύουν τα συστήματα της επιστήμης, της τεχνολογίας και της καινοτομίας

Οι δημόσιες δαπάνες E&A θα αυξηθούν κυρίως στις ΤΠΕ, τη βιοτεχνολογία και τη νανοτεχνολογία.

Παρά τους χρηματοοικονομικούς περιορισμούς, πολλές χώρες του ΟΟΣΑ επιδιώκουν να αυξήσουν τις δαπάνες E&A. Ορισμένες από αυτές, συμπεριλαμβανομένης της Ευρωπαϊκής Ένωσης, έθεσαν σαφείς στόχους για την αύξηση των δαπανών E&A τόσο από το δημόσιο όσο και από τον ιδιωτικό τομέα. Οι δημόσιοι πόροι κατευθύνονται όλο και περισσότερο σε πεδία της επιστήμης και της τεχνολογίας που πιστεύεται ότι έχουν μεγάλη σημασία για την οικονομία και την κοινωνία, κυρίως τις ΤΠΕ, τη βιοτεχνολογία και τη νανοτεχνολογία. Ορισμένες χώρες, μεταξύ των οποίων η Δανία, η Γερμανία, η Νορβηγία και η Ολλανδία ίδρυσαν ειδικά ταμεία για τη χρηματοδότηση της έρευνας σε πεδία προτεραιότητας.

Οι μεταρρυθμίσεις των δημόσιων φορέων έρευνας στοχεύουν στη βελτίωση της συμβολής τους στην οικονομία και την κοινωνία...

Οι κυβερνήσεις εισήγαγαν ένα φάσμα μεταρρυθμίσεων για να ενισχύουν τους δημόσιους φορείς έρευνας, ούτως ώστε να συμβάλλουν πιο αποτελεσματικά και αποδοτικά στην καινοτομία. Η Δανία, η Ιαπωνία και η Σλοβακία, για παράδειγμα, διέπρυναν την αυτονομία των πανεπιστημίων ή τα μετέτρεψαν σε ιδιωτικά ή ημι-ιδιωτικά ιδρύματα παραμερίζοντας παράλληλα τα εμπόδια για τη συνεργασία τους με τη βιομηχανία. Επίσης σε πολλές χώρες η χρηματοδότηση αναδιαρθρώθηκε, ούτως ώστε τα πανεπιστήμια και τα κρατικά εργαστήρια να εξαρτώνται λιγότερο από τη θεσμική χρηματοδότηση (π.χ. συνολική επιδότηση) και περισσότερο από χρηματοδοτικούς πόρους ερευνητικών προγραμμάτων που διατίθενται μέσω διαγωνισμών. Πολλές χώρες ενέτειναν τις προσπάθειες αξιολόγησης των δημόσιων φορέων έρευνας αποσκοπώντας στη βελτίωση της ποιότητας της διδασκαλίας και της έρευνας.

...και τη διευκόλυνση της μεταφοράς τεχνολογίας στη βιομηχανία.

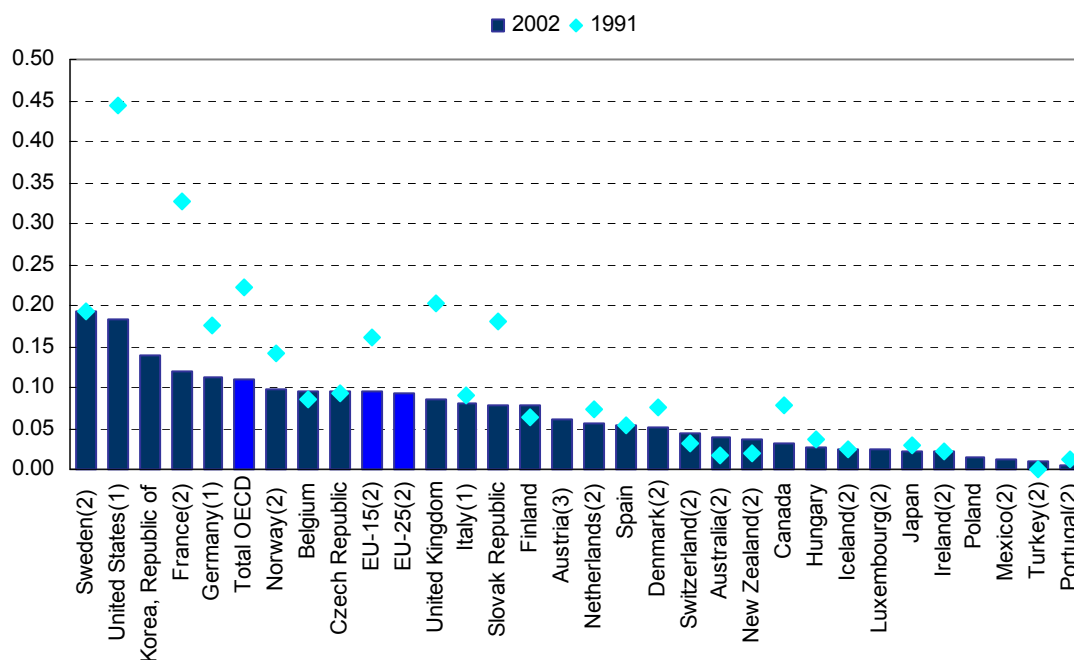
Οι χώρες προβαίνουν επίσης στις δέουσες ενέργειες, για να βελτιώσουν τη μεταφορά τεχνολογίας από τους δημόσιους φορείς έρευνας στη βιομηχανία. Η Δανία και η Νορβηγία θέσπισαν νέους νόμους που αναθέτουν στα πανεπιστήμια την αποστολή της μεταφοράς τεχνολογίας στη βιομηχανία. Το νέο Πανεπιστήμιο του Λουξεμβούργου παροτρύνθηκε να διευρύνει την αλληλεπίδραση με τη βιομηχανία μέσω της έρευνας επί συμβάσει και την κινητικότητα των φοιτητών και των ερευνητών. Οι χώρες συνεχίζουν να μεταρρυθμίζουν τους νόμους σχετικά με την κυριότητα των προϊόντων διανοίας που παράγονται από δημόσια ερευνητικά ιδρύματα εκχωρώντας στις περισσότερες περιπτώσεις την κυριότητα στα ιδρύματα, ούτως ώστε να διευκολύνεται η εμπορευματοποίησή τους. Πρόσφατα η Νορβηγία και η Ελβετία εισήγαγαν παρόμοιες αλλαγές και η Ισλανδία και η Φινλανδία συντάσσουν σχετικούς νόμους. Ορισμένες χώρες που δεν άλλαξαν τη νομοθεσία τους όπως η Αυστραλία και η Ιρλανδία, εκπόνησαν νέες κατευθυντήριες γραμμές για να ενθαρρύνουν την εμπορευματοποίηση των αποτελεσμάτων της έρευνας και να δημιουργήσουν ένα πιο συνεκτικό πλαίσιο για τη διαχείριση της πνευματικής ιδιοκτησίας μεταξύ των ερευνητικών οργανισμών.

Η στήριξη της επιχειρηματικής E&A είναι σήμερα πιο έμμεση.

Η ενίσχυση της επιχειρηματικής E&A παραμένει κεντρικό στοιχείο των πολιτικών για την καινοτομία σε όλες τις χώρες του ΟΟΣΑ, ιδίως καθώς οι κυβερνήσεις επιδιώκουν να αυξήσουν τις επιχειρηματικές δαπάνες E&A. Με εξαίρεση ορισμένες χώρες της Ανατολικής Ευρώπης η άμεση δημόσια ενίσχυση της επιχειρηματικής E&A μειώθηκε τόσο σε απόλυτους όρους όσο και ως μερίδιο της επιχειρηματικής E&A. Παράλληλα δίνεται μεγαλύτερη έμφαση σε έμμεσα μέτρα όπως φορολογικά κίνητρα για την E&A. Κατά την περίοδο 2002-2004 το Βέλγιο, η Ιρλανδία και η Νορβηγία θέσπισαν νέα σχήματα φορολογικών κινήτρων ανεβάζοντας τον αριθμό των χωρών του ΟΟΣΑ που χρησιμοποιούν παρόμοια κίνητρα για την E&A σε 18. Το Ηνωμένο Βασίλειο επίσης δημιούργησε ένα φορολογικό κίνητρο για τις μεγάλες επιχειρήσεις συμπληρώνοντας το υφιστάμενο κίνητρο που αφορά τις μικρές επιχειρήσεις. Οι χώρες επίσης καταβάλλουν προσπάθειες για να ενθαρρύνουν την επιχειρηματικότητα και να ενισχύσουν τις δραστηριότητες E&A των μικρών και μικρομεσαίων επιχειρήσεων (MME), για παράδειγμα, μέσω της στήριξης των κεφαλαίων υψηλού επιχειρηματικού κινδύνου και της παροχής προτιμησιακής στήριξης στις MME.

Κυβερνητική χρηματοδότηση της επιχειρηματικής E&A, 1991 και 2002

Ως % του ΑΕΠ

1. 2003.   2. 2001.   3. 2000.

Πηγή: ΟΟΣΑ, βάση δεδομένων κύριων δεικτών επιστήμης και τεχνολογίας (MSTI), Ιούνιος 2004

Η αξιολόγηση της πολιτικής για την καινοτομία είναι πιο συνεπής.

Σχεδόν όλες οι χώρες του ΟΟΣΑ χρησιμοποιούν την αξιολόγηση για να μετρήσουν την αποτελεσματικότητα των πολιτικών για την καινοτομία και να διαμορφώσουν μελλοντικές πολιτικές. Η αξιολόγηση λαμβάνει χώρα σε όλα τα επίπεδα. Συγκεκριμένα αξιολογούνται επιμέρους μέτρα (π.χ. φορολογικά κίνητρα, συμπράξεις δημόσιου και ιδιωτικού τομέα), ιδρύματα (π.χ. πανεπιστήμια και κρατικά εργαστήρια) και εθνικά συστήματα καινοτομίας (π.χ. Αυστραλία, Ηνωμένο Βασίλειο και Φινλανδία). Ο Καναδάς σχεδιάζει να εκπονήσει μια περιεκτική έκθεση αξιολόγησης της ομοσπονδιακής ενίσχυσης της E&A. Στην Τσεχία η τακτική αξιολόγηση των προγραμμάτων αποτελεί στοιχείο της χάραξης πολιτικής. Η Αυστραλία ολοκλήρωσε πρόσφατα την αποτίμηση του συστήματος καινοτομίας της όπως και η Σουηδία. Σε ορισμένες χώρες όπως η Ελβετία, η Νέα Ζηλανδία και η Ολλανδία, η τακτική αξιολόγηση όλων των πολιτικών και των προγραμμάτων απαιτείται από το νόμο.

Αξιοποίηση των συμπράξεων δημόσιου και ιδιωτικού τομέα

Οι συμπράξεις δημόσιου και ιδιωτικού τομέα είναι βασικής σημασίας για τη βελτίωση των κερδών από τις δημόσιες επενδύσεις στην έρευνα.

Οι συμπράξεις δημόσιου και ιδιωτικού τομέα αποτελούν πρωταρχικό μέσο ώθησης της καινοτομίας στις χώρες του ΟΟΣΑ. Συνεπιφέροντας χρηματοοικονομικές συνεισφορές από το δημόσιο και τον ιδιωτικό τομέα, οι συμπράξεις αυτές αξιοποιούν καλύτερα την περιορισμένη δημόσια χρηματοδότηση της E&A και διασφαλίζουν τη μεγαλύτερη συμμετοχή της βιομηχανίας. Συνδέοντας τις ανάγκες του δημόσιου και του ιδιωτικού τομέα μέσω κοινών στόχων και ενεργούς συνεργασίας όλων των εταίρων στη διοίκηση και τη λήψη αποφάσεων, μπορούν επίσης να βελτιώσουν την ποιότητα της συμβολής του ιδιωτικού τομέα στις δημόσιες ανάγκες, να διευρύνουν τις προοπτικές όσον αφορά την εμπορευματοποίηση των αποτελεσμάτων της δημόσιας έρευνας και να αναβαθμίσουν τις υποδομές της βασικής γνώσης.

Το μερίδιο των συμπράξεων δημόσιου και ιδιωτικού τομέα στις δημόσιες δαπάνες E&A αυξάνεται.

Το μερίδιο των συμπράξεων δημόσιου και ιδιωτικού τομέα στη χρηματοδότηση της E&A αυξάνεται στις χώρες του ΟΟΣΑ. Στη Γαλλία ανερχόταν στο 78% όλης της χρηματοδότησης της ανταγωνιστικής έρευνας το 2002 (από 37% το 1998). Η ολλανδική κυβέρνηση έχει δεσμευθεί να διαθέσει 805 εκατομμύρια ευρώ σε συμπράξεις σε στρατηγικούς τομείς μεταξύ του 2003-2010. Η Αυστραλία, η Αυστρία και η Σουηδία ενίσχυσαν τα υφιστάμενα προγράμματα συμπράξεων δημόσιου και ιδιωτικού με επιπρόσθετες χρηματοδοτήσεις, ενώ στην Ελβετία, την Ιρλανδία, την Ουγγαρία και την Τσεχία ιδρύθηκαν νέες συμπράξεις. Μολονότι πολλές από αυτές τις συμπράξεις λαμβάνουν τη μορφή κοινών ερευνητικών κέντρων, στο Βέλγιο τη Γαλλία, τη Δανία, την Ελβετία, το Ηνωμένο Βασίλειο, τη Νέα Ζηλανδία και την Ολλανδία καταβάλλονται προσπάθειες για τη δημιουργία δικτύων μεταξύ των ερευνητών διαφορετικών ερευνητικών κέντρων, ώστε να βελτιωθεί η συνεργασία και η ποιότητα των εργασιών.

Τα κριτήρια επιλογής και η αναλογία της χρηματοδότησης θα πρέπει να αντανακλούν την ισορροπία των δημόσιων και των ιδιωτικών συμφερόντων στο πλαίσιο της σύμπραξης.

Η έως σήμερα εμπειρία υποδεικνύει ότι οι συμπράξεις δημόσιου και ιδιωτικού τομέα θα πρέπει να σχεδιάζονται και να διοικούνται με προσοχή ενεργοποιώντας εταίρους με διαφορετική κουλτούρα, διοικητικές πρακτικές και στόχους. Η επιτυχία εξαρτάται από τον τρόπο με τον οποίο οι συμπράξεις διασφαλίζουν τη στήριξη και την ενεργή συμμετοχή της βιομηχανίας εξισορροπώντας τους δημόσιους και τους ιδιωτικούς στόχους, από τον τρόπο με τον οποίο συναρθρώνονται με τα εθνικά συστήματα καινοτομίας, βελτιστοποιούν τις συμφωνίες χρηματοδότησης, δημιουργούν τους κατάλληλους διεθνείς δεσμούς, ενεργοποιούν τις ΜΜΕ και αξιολογούνται. Για παράδειγμα, η επιλογή που βασίζεται σε μια ανταγωνιστική και «από τη βάση προς την κορυφή» προσέγγιση είναι πιθανό να διασφαλίζει ότι οι συμπράξεις ελκύουν ικανές εταιρείες και αντλούν από υφιστάμενες ικανότητες. Όμως κριτήρια «από την κορυφή προς τη βάση» ίσως να είναι εξίσου απαραίτητα, ούτως ώστε τα προγράμματα συμπράξεων να κατευθύνονται σε τομείς στρατηγικής σημασίας για τη χώρα. Η εξισορρόπηση των χρηματοοικονομικών συνεισφορών από το δημόσιο και τον ιδιωτικό τομέα και η διάρκεια της δημόσιας χρηματοδότησης θα πρέπει επίσης να προσαρμοστεί, ώστε να αντανακλά το βαθμό κάλυψης των κυβερνητικών αναγκών σε σχέση με τη βελτίωση της στήριξης της επιχειρηματικής E&A.

Η επιτυχία των συμπράξεων απαιτεί επίσης μεγαλύτερη συμμετοχή των ΜΜΕ και των αλλοδαπών εταίρων.

Παρά τη σπουδαιότητα των ΜΜΕ για την επιτυχία πολλών συμπράξεων δημόσιου και ιδιωτικού τομέα, η εκπροσώπησή τους σε πολλά εθνικά προγράμματα δεν ήταν πλήρης. Στη Γαλλία συντελέστηκε μια κάποια επιτυχία, καθώς το 30% της χρηματοδότησης των 13 συμπράξεων στον τομέα της έρευνας προέρχεται από τις ΜΜΕ σε σύγκριση με το μόλις πάνω από το 20% της συνολικής χρηματοδότησης της επιχειρηματικής E&A στη χώρα. Για να διευρύνουν τη συμμετοχή των ΜΜΕ, οι κυβερνήσεις θα πρέπει να μειώσουν τα εμπόδια εισόδου επιτρέποντας, για παράδειγμα, τη συμμετοχή βιομηχανικών συνδέσμων. Μπορούν επίσης να ενθαρρύνουν τις συμπράξεις σε τομείς όπου οι ΜΜΕ διαδραματίζουν σημαντικό ρόλο. Οι πολιτικές μπορούν επίσης να επηρεάσουν τη συμμετοχή αλλοδαπών επιχειρήσεων, οι οποίες ίσως να είναι σημαντικές πηγές ικανοτήτων και τεχνογνωσίας, αλλά αντιμετωπίζουν πολυάριθμους περιορισμούς σε πολλές χώρες.

Ενίσχυση της καινοτομίας στον τομέα των υπηρεσιών

Η συμβολή του τομέα υπηρεσιών στην οικονομική μεγέθυνση και την απασχόληση αυξάνεται.

Η προώθηση της καινοτομίας στον τομέα των υπηρεσιών είναι βασικής σημασίας για τη βελτίωση της μελλοντικής οικονομικής απόδοσης. Το 2000 οι υπηρεσίες αντιπροσώπευαν το 70% της συνολικής προστιθέμενης αξίας στις χώρες του ΟΟΣΑ με τις υπηρεσίες αγοράς να ανέρχονται στο 50% του συνόλου σε σύγκριση με 35%-40% το 1980. Τα δυο τρίτα της αύξησης της προστιθέμενης αξίας και μεγάλο μέρος της αύξησης της απασχόλησης στις

χώρες του ΟΟΣΑ κατά την περίοδο 1990-2001 προήρθε από τον τομέα των υπηρεσιών. Στις υπηρεσίες οφείλεται επίσης η αύξηση της παραγωγικότητας της εργασίας σε πολλές χώρες του ΟΟΣΑ μεταξύ των οποίων οι Ηνωμένες Πολιτείες, το Ηνωμένο Βασίλειο και η Γερμανία. Ο τομέας αναμένεται να αποκτήσει ακόμα μεγαλύτερη βαρύτητα σε όλες τις χώρες του Οργανισμού, καθώς οι οικονομίες βασίζονται όλο και περισσότερο στη γνώση και οι επιχειρήσεις εγκαθιστούν τη μεταποίηση σε περιοχές όπου το κόστος είναι χαμηλότερο.

Οι επιχειρήσεις του τομέα των υπηρεσιών είναι καινοτόμοι...

Παρά την καθιερωμένη άποψη ότι ο τομέας των υπηρεσιών τείνει να μεταβάλλεται με αργό ρυθμό, πρόσφατες έρευνες επισημαίνουν τις μεγάλες δυνατότητες καινοτομίας των επιχειρήσεων που δραστηριοποιούνται σε αυτόν τον τομέα. Το μερίδιο των καινοτόμων επιχειρήσεων υπηρεσιών παραμένει χαμηλότερο από αυτόν της μεταποίησης, αλλά τα ποσοστά καινοτομίας των επιχειρήσεων που παρέχουν υπηρεσίες χρηματοπιστωτικής διαμεσολάβησης και επιχειρηματικές υπηρεσίες (περισσότερο από 50% και 60%, αντίστοιχα) υπερβαίνουν το μέσο όρο των επιχειρήσεων μεταποίησης. Οι ρυθμοί αύξησης της E&A στον τομέα των υπηρεσιών υπερβαίνουν κατά πολύ τους αντίστοιχους του τομέα της μεταποίησης. Μολονότι οι μεγάλες επιχειρήσεις υπηρεσιών είναι πιο καινοτόμοι από τις μικρότερες ως σύνολο, οι μικρές επιχειρήσεις παροχής επιχειρηματικών υπηρεσιών και υπηρεσιών χρηματοπιστωτικής διαμεσολάβησης είναι πιο καινοτόμοι από αυτές που δραστηριοποιούνται σε άλλους κλάδους υπηρεσιών.

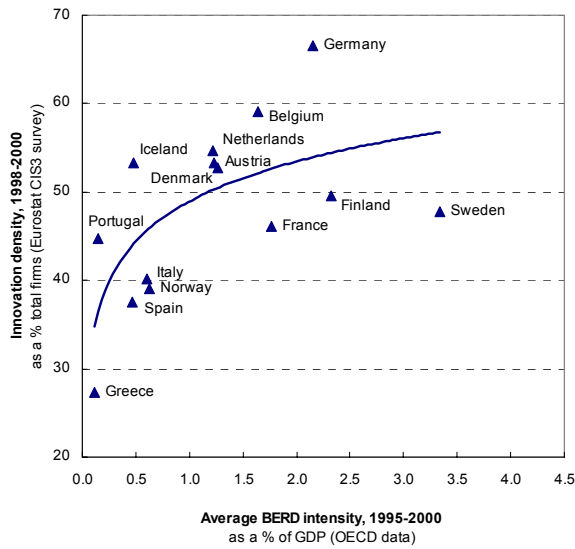
...όμως οι διαδικασίες απορρόφησης της καινοτομίας διαφέρουν από αυτές του τομέα μεταποίησης.

Η καινοτομία στον τομέα των υπηρεσιών ακολουθεί διαφορετική πορεία από την καινοτομία στον τομέα της μεταποίησης. Η επίσημη E&A διαδραματίζει μικρότερο ρόλο, ενώ η εκπαίδευση και η κατάρτιση είναι σχετικά πιο σημαντικοί παράγοντες. Ο τομέας υπηρεσιών απασχολεί περισσότερους αποφοίτους της τριτοβάθμιας εκπαίδευσης σε σχέση με τον μεταποιητικό τομέα – σε ορισμένες χώρες του ΟΟΣΑ η διαφορά είναι διπλάσια- και η πλειοψηφία τους απασχολείται κυρίως στον τομέα των χρηματοοικονομικών υπηρεσιών. Ως συνέπεια της χαμηλότερης συμμετοχής τους στην E&A, οι επιχειρήσεις υπηρεσιών αναγκάζονται να αντλούν γνώσεις από εξωτερικές πηγές (π.χ. μέσω συμβάσεων παραχώρησης άδειας εκμετάλλευσης πνευματικής ιδιοκτησίας και αγορών μηχανημάτων και εξοπλισμού), γεγονός που σημαίνει ότι η δημιουργία δικτύων και η εφοδιαστική αλυσίδα είναι παράμετροι ύψιστης σημασίας. Η επιχειρηματικότητα συμβάλλει επίσης στην καινοτομία, όμως η τάση καινοτομίας των νέων επιχειρήσεων υπηρεσιών εξαρτάται από το επίπεδο της καινοτομίας στην οικονομία ως σύνολο.

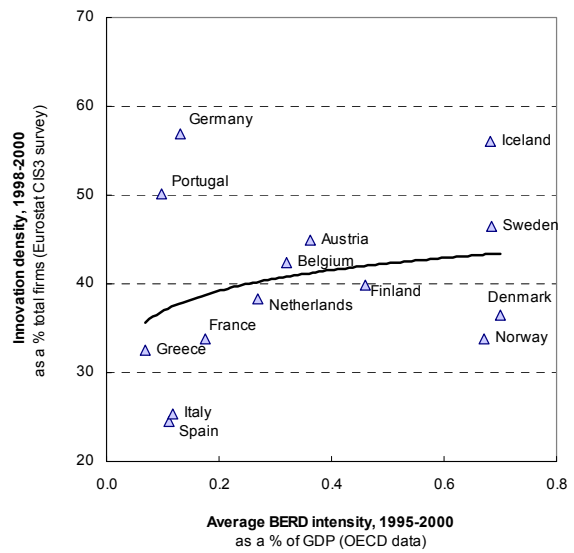
Ένταση της επιχειρηματικής E&A και επιδόσεις καινοτομίας ανά χώρα και τομέα

Επιχειρηματικές δαπάνες E&A (BERD) ως % της προστιθέμενης αξίας στη βιομηχανία και επιδόσεις καινοτομίας ως % όλων των εταιρειών

Μεταποίηση

Υπηρεσίες

Πηγή: ΟΟΣΑ, σύμφωνα με στοιχεία από τη Στατιστική Υπηρεσία των Ευρωπαϊκών Κοινοτήτων (Eurostat), την Τρίτη Κοινοτική Έρευνα για την Καινοτομία (CIS3) και τη βάση δεδομένων επιχειρηματικής E&A (ANBERD), 2004

Η δημόσια πολιτική θα πρέπει να ανταποκρίνεται σε συγκεκριμένες ανάγκες καινοτομίας του τομέα υπηρεσιών.

Για να αυξηθεί η καινοτομία των επιχειρήσεων υπηρεσιών απαιτείται καλύτερη στόχευση και προσαρμογή των πολιτικών στις ανάγκες των επιχειρήσεων αυτών. Σήμερα η συμμετοχή των εν λόγω επιχειρήσεων σε δημόσια προγράμματα καινοτομίας είναι περιορισμένη και έχουν λιγότερες πιθανότητες να χρηματοδοτηθούν από το Δημόσιο σε σχέση με τις μεταποιητικές επιχειρήσεις. Παρά την προϋούσα σημασία των επιχειρήσεων του τομέα υπηρεσιών στις οικονομίες των χωρών του ΟΟΣΑ, λίγες χώρες ανέπτυξαν προγράμματα καινοτομίας που να ανταποκρίνονται πλήρως στις ανάγκες των επιχειρήσεων αυτών. Θα πρέπει να καταβληθούν μεγαλύτερες προσπάθειες, ούτως ώστε, για παράδειγμα, να ενισχυθούν οι δεσμοί μεταξύ επιχειρήσεων υπηρεσιών και δημόσιων ιδρυμάτων έρευνας, να βελτιωθεί η κατάρτιση των εργαζομένων, να στραφεί η έρευνα στις ανάγκες συγκεκριμένων κλάδων υπηρεσιών ή να μπορέσουν οι επιχειρήσεις του τομέα να χρησιμοποιήσουν καλύτερα τις ΤΠΕ. Ορισμένες χώρες όπως η Δανία, η Ιρλανδία, η Νορβηγία και η Φινλανδία λαμβάνουν μέτρα προς αυτήν την κατεύθυνση δείχνοντας ίσως το δρόμο και σε άλλες χώρες.

Διασφάλιση επάρκειας ανθρώπινων πόρων στην επιστήμη και την τεχνολογία

Η ζήτηση καταρτισμένων επιστημόνων και μηχανικών αυξάνεται....

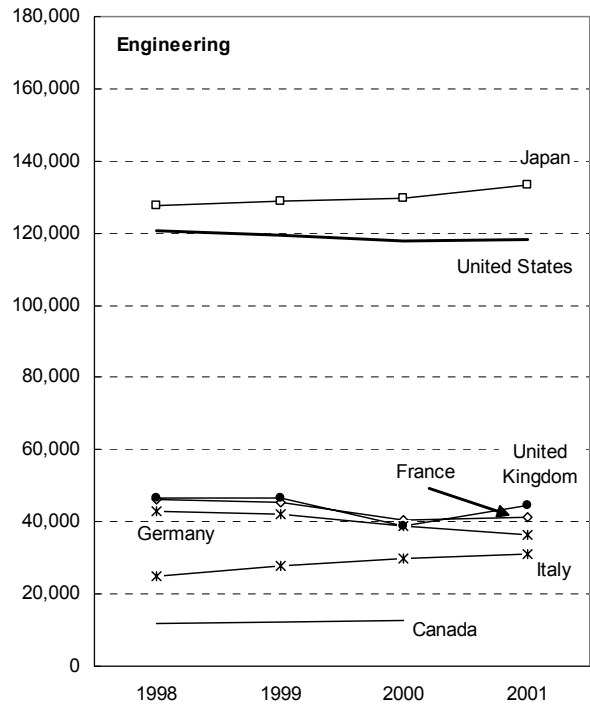
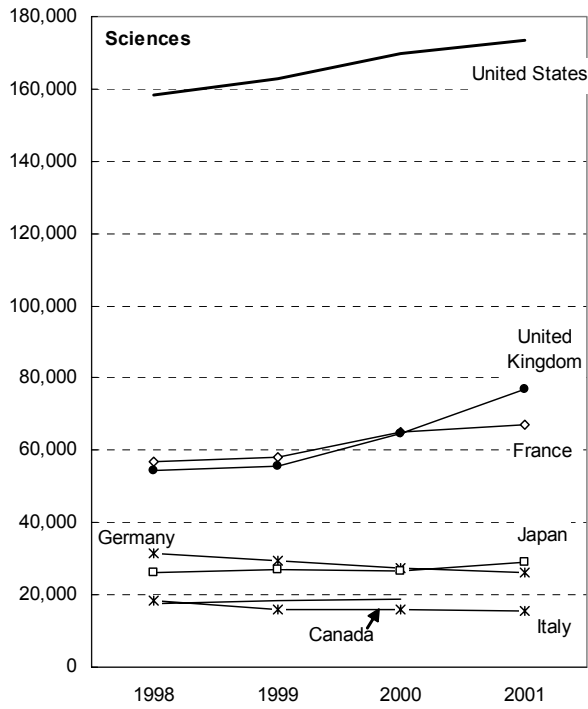
Οι προσπάθειες αύξησης της ικανότητας καινοτομίας και μεγαλύτερης στήριξης της οικονομίας στη γνώση συντελούνται κυρίως μέσω της διάθεσης ανθρώπινων πόρων στην επιστήμη και την τεχνολογία. Η απασχόληση εργαζομένων στην επιστήμη και την τεχνολογία αυξήθηκε σχεδόν με διπλάσιο ρυθμό από τη συνολική απασχόληση κατά την περίοδο 1995-2000. Ο αριθμός των ερευνητών στις χώρες του ΟΟΣΑ από 2,3 εκατομμύρια το 1990 ανήρθε σε 3,4 εκατομμύρια το 2000, ή αλλιώς αυξήθηκε από 5,6 σε 6,5 ερευνητές ανά 10.000 εργαζομένους. Περίπου τα δυο τρίτα απασχολούνται στον επιχειρηματικό τομέα. Οι προσπάθειες αύξησης των εθνικών και των περιφερειακών δαπανών E&A συνεπάγονται τη ζήτηση επιπρόσθετων ερευνητών. Για παράδειγμα, προβλέπεται ότι για να επιτευχθεί ο στόχος της ΕΕ για τη διάθεση 3% του ΑΕΠ στην E&A έως το 2010 πιθανό να χρειαστούν περισσότεροι από μισό εκατομμύριο επιπρόσθετοι ερευνητές και εγείρονται ερωτήματα αναφορικά με τη μελλοντική προσφορά εργαζομένων στην επιστήμη και τεχνολογία.

... αλλά η εγχώρια προσφορά σε ορισμένες χώρες είναι ασταθής.

Η εγχώρια προσφορά επιστημόνων και μηχανικών είναι ιδιαίτερα απρόβλεπτη. Μολονότι ο συνολικός αριθμός αποφοίτων επιστημών και μηχανικής της τριτοβάθμιας εκπαίδευσης αυξήθηκε στην ΕΕ, την Ιαπωνία και τις Ηνωμένες Πολιτείες, οι ρυθμοί αύξησης ήταν μέτριοι και υπάρχουν μεγάλες διαφορές τόσο μεταξύ των χωρών όσο και ως προς το είδος των τίτλων σπουδών και την κατεύθυνση σπουδών. Κατά την περίοδο 1998-

2001 ο αριθμός των αποφοίτων επιστημών μειώθηκε στη Γερμανία και την Ιταλία, ενώ στη Γαλλία, τη Γερμανία, τις Ηνωμένες Πολιτείες και το Ηνωμένο Βασίλειο μειώθηκε ο αριθμός των αποφοίτων μηχανικής. Οι εγγραφές στα τριτοβάθμια προγράμματα επιστημών και μηχανικής αυξάνονται γρηγορότερα απ'ό,τι στο σύνολο των άλλων κλάδων σπουδών υποδεικνύοντας ότι η προσφορά ανθρώπινου δυναμικού καταρτισμένου στην επιστήμη και την τεχνολογία θα μπορούσε να αυξηθεί μακροπρόθεσμα, εάν οι φοιτητές ολοκληρώσουν τις σπουδές τους, αλλά και πάλι η εικόνα δεν είναι ενιαία. Οι εγγραφές σε μεταπτυχιακά προγράμματα επιστημών και μηχανικής στις Ηνωμένες Πολιτείες αυξήθηκαν από 405.000 σε 455.000 φοιτητές κατά την περίοδο 1998-2002, ενώ στη Γερμανία μειώθηκαν οι εγγραφές στον κλάδο της φυσικής και της χημείας μεταξύ του 1993-2002. Η Γαλλία αναφέρει μείωση των εγγραφών στον πρώτο και το δεύτερο κύκλο πανεπιστημιακών σπουδών στη φυσική και τη βιολογία, αλλά αύξηση των εγγραφών σε προγράμματα απόκτησης Διδακτορικού Διπλώματος κατά τη διετία 2001-2003. Η επίτευξη εύρυθμων αγορών εργασίας είναι απαραίτητη για τη διασφάλιση τόσο της προσοδοφόρου απασχόλησης των μελλοντικών αποφοίτων όσο και της επάρκειας και της αντιστοίχισης των δεξιοτήτων.

Αριθμός αποφοίτων επιστημών και μηχανικής στις χώρες της ομάδας των 7, 1998-2001

Σημείωση: Τα στοιχεία αφορούν αποφοίτους επιστημών και μηχανικής σε όλα τα επίπεδα της μεταδευτεροβάθμιας εκπαίδευσης.

Πηγή: Βάση δεδομένων για την εκπαίδευση του ΟΟΣΑ, Ιούλιος 2004.

Οι αλλοδαποί εργαζόμενοι μπορούν να συμπληρώσουν την προσφορά, αλλά η διεθνής μετανάστευση μεταβάλλεται.

Η εγχώρια προσφορά ανθρώπινων πόρων στην επιστήμη και την τεχνολογία μπορεί να συμπληρωθεί μέσω της αξιοποίησης των διεθνών πηγών επιστημόνων και άριστα καταρτισμένων εργαζομένων. Κατά την περασμένη δεκαετία η διεθνής κινητικότητα αυξήθηκε, λόγω της παγκοσμιοποίησης της βιομηχανίας και της εκπαίδευσης και της μεταρρύθμισης των κανόνων που ρυθμίζουν τη μετανάστευση στις χώρες του ΟΟΣΑ. Το 2000 περίπου 1,5 εκατομμύρια αλλοδαποί φοιτητές εγγράφηκαν σε ιδρύματα τριτοβάθμιας εκπαίδευσης στις χώρες του ΟΟΣΑ και περίπου οι μισοί κατάγονταν από χώρες του ΟΟΣΑ. Όμως η μετανάστευση μεταβάλλεται. Μολονότι οι Ηνωμένες Πολιτείες υποδέχονται περισσότερους υποψήφιους διδάκτορες σε σχέση με τις άλλες χώρες του Οργανισμού, ο αριθμός των αλλοδαπών υποψηφίων διδασκόντων που εγγράφηκαν για πρώτη φορά σε παρόμοια προγράμματα και των αλλοδαπών επιστημόνων μειώθηκε ελαφρά τα τελευταία χρόνια, λόγω των αυστηρότερων μεταναστευτικών κανόνων και του αυξανόμενου ανταγωνισμού από άλλες χώρες του ΟΟΣΑ. Στο Ηνωμένο Βασίλειο και την Αυστραλία ο αριθμός αυτός αυξήθηκε, καθώς οι χώρες αυτές, αλλά και άλλες χώρες, εφάρμοσαν νέα μέτρα για την προσέλκυση αλλοδαπών και αποδήμων εργαζομένων. Παράλληλα ο αριθμός των φοιτητών χωρών μη μελών του Οργανισμού που αποκτούν τίτλους σπουδών στις πατρίδες τους αυξάνεται και οι κυβερνήσεις των χωρών μη μελών επιδιώκουν ενεργά τον επαναπατρισμό των επιστημόνων και των εργαζομένων που απέκτησαν εμπειρία στο εξωτερικό.

Οι κυβερνήσεις πρέπει να υιοθετήσουν μια ευρύτερη προσέγγιση.

Η διασφάλιση επαρκούς προσφοράς ανθρώπινων πόρων στην επιστήμη και την τεχνολογία θα απαιτήσει προσπάθειες σε πολλούς τομείς, πολλές από τις οποίες συντελούνται ήδη στις χώρες του ΟΟΣΑ. Οι προσπάθειες αυτές περιλαμβάνουν την προσέλκυση περισσότερων ατόμων σε επαγγέλματα που σχετίζονται με τις επιστήμες και τη μηχανική αυξάνοντας, για παράδειγμα, το ενδιαφέρον και την ενημέρωση των νέων όσον αφορά τις επιστήμες, βελτιώνοντας την κατάρτιση των διδασκόντων και τα προγράμματα σπουδών και προσλαμβάνοντας περισσότερες γυναίκες και άτομα από τις υποεκπροσωπούμενες ομάδες. Δεύτερον, αύξηση της χρηματοδότησης κυρίως υποψηφίων διδασκόντων και μεταδιδακτορικών ερευνητών, οι οποίοι συχνά ανευρίσκουν πιο επικερδείς θέσεις εργασίας σε μη ερευνητικούς τομείς. Τρίτον, μέτρα προσανατολισμού της ζήτησης για να βελτιωθεί η ισορροπία μεταξύ προσφοράς και ζήτησης όπως, για παράδειγμα, ενθάρρυνση της κινητικότητας των νέων ερευνητών, βελτίωση των επαγγελματικών προοπτικών των δημόσιων ερευνητών και καλύτερη ενημέρωση των φοιτητών αναφορικά με τις ευκαιρίες απασχόλησης στον επιχειρηματικό τομέα. Οι προσπάθειες για την αύξηση της επιχειρηματικής E&A θα δημιουργήσουν επίσης επιπρόσθετες θέσεις εργασίας στον επιχειρηματικό τομέα.

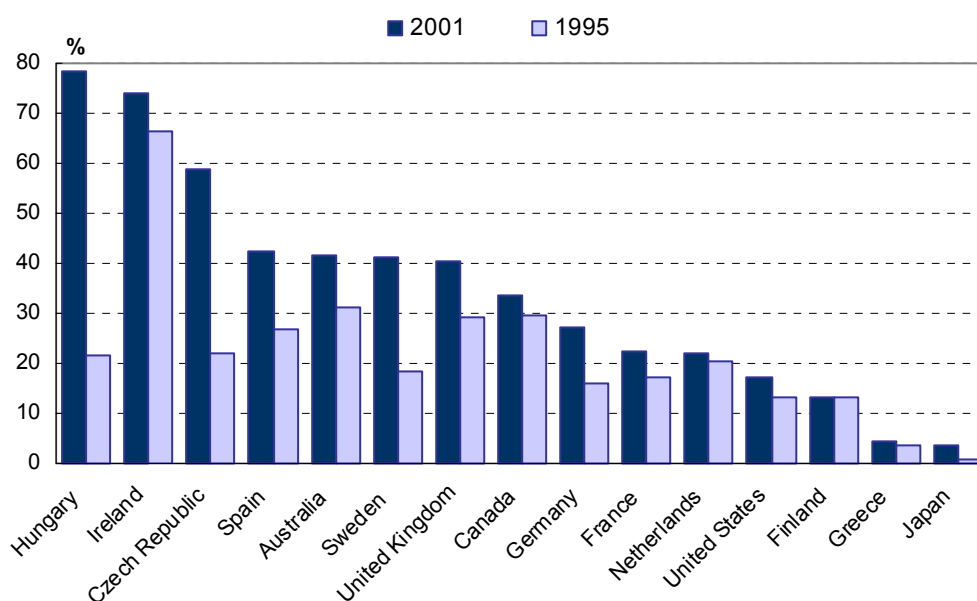
Τα οφέλη της παγκοσμιοποίησης

*Οι αλλοδαπές
θυγατρικές
εταιρείες
διαδραματίζουν
ευρύτερο ρόλο
στις χώρες
υποδοχής.*

Η παγκοσμιοποίηση τροφοδοτείται κυρίως από τις δραστηριότητες των αλλοδαπών θυγατρικών των μεγάλων πολυεθνικών επιχειρήσεων. Κατά την περίοδο 1995-2001 η μεταποιητική παραγωγή και η απασχόληση στις επιχειρήσεις υπό ξένο έλεγχο αυξήθηκαν σε όλες τις χώρες του ΟΟΣΑ για τις οποίες υπάρχουν διαθέσιμα στοιχεία, με εξαίρεση τη Γερμανία και την Ολλανδία. Το 2001 η E&A στον μεταποιητικό τομέα των αλλοδαπών επιχειρήσεων υπό ξένο έλεγχο στις χώρες του ΟΟΣΑ κυμαινόταν από 4% στην Ιαπωνία έως πάνω από 70% στην Ουγγαρία και την Ιρλανδία, με τις περισσότερες χώρες να κατατάσσονται μεταξύ του 15% και 45%. Η απασχόληση σε αλλοδαπές θυγατρικές κυμαινόταν από 15% έως 30% στις περισσότερες χώρες του ΟΟΣΑ. Η παραγωγή αυξήθηκε γρηγορότερα στις αλλοδαπές θυγατρικές απ'ό,τι στις εγχώριες επιχειρήσεις.

Δαπάνες E&A των αλλοδαπών θυγατρικών

Ως % των επιχειρηματικών δαπανών E&A

Σημείωση: ή πλησιέστερα διαθέσιμα έτη.

Πηγή: ΟΟΣΑ, βάση δεδομένων για τις δραστηριότητες αλλοδαπών θυγατρικών επιχειρήσεων (AFA), Μάιος 2004.

Η συμβολή των χωρών μη μελών στην επιστήμη και την τεχνολογία είναι πιο αποτελεσματική.

Η παγκόσμια εμβέλεια των πολυεθνικών επιχειρήσεων διευρύνεται, καθώς οι χώρες μη μέλη του ΟΟΣΑ βελτιώνουν τις επιστημονικές και τις τεχνικές τους ικανότητες. Τα τελευταία χρόνια η ένταση της E&A σημείωσε σημαντική άνοδο στην Κίνα, το Ισραήλ, τη Ρωσία και σε άλλες χώρες¹. Η ένταση της E&A στην Κίνα διπλασιάστηκε μεταξύ του 1996-2002 (από 0,6 σε 1,2% του ΑΕΠ) και οι συνολικές επενδύσεις στην E&A υστερούν μόνο των επενδύσεων των Ηνωμένων Πολιτειών και της Ιαπωνίας σε απόλυτους όρους. Οι ξένες επενδύσεις στην E&A στην Κίνα αυξήθηκαν γρήγορα, λόγω της βελτίωσης των τεχνολογικών ικανοτήτων και του μεγαλύτερου ανοίγματος των αγορών. Οι επενδύσεις των Ηνωμένων Πολιτειών μόνο στην Κίνα ανήρθαν από τα 7 εκατομμύρια δολάρια ΗΠΑ στα 500 εκατομμύρια μεταξύ του 1994- 2000.

Οι πολυεθνικές συμβάλλουν δυσανάλογα στην ανάπτυξη της παραγωγικότητας και της τεχνολογίας.

Πρόσφατη ανάλυση βασισμένη σε στοιχεία σε επίπεδο επιχειρήσεων επισημαίνει ότι οι πολυεθνικές επιχειρήσεις συνεισφέρουν σημαντικά στην αύξηση της παραγωγικότητας τόσο στη χώρα προέλευσης όσο και στη χώρα υποδοχής και ότι είναι σημαντικοί αγωγοί μεταφοράς τεχνολογίας. Η συμβολή των πολυεθνικών επιχειρήσεων στην αύξηση της παραγωγικότητας της εργασίας στο Βέλγιο, το Ηνωμένο Βασίλειο και τις Ηνωμένες Πολιτείες ήταν μεγαλύτερη από αυτήν των «μονοεθνικών» ή των ανεξάρτητων εγχώριων επιχειρήσεων. Επίσης συνέβαλαν στις τεχνολογικές εξωτερικότητες οι οποίες βελτιώνουν τις επιδόσεις στην καινοτομία τόσο στη χώρα προέλευσης όσο και στη χώρα υποδοχής. Σχεδόν όλη η ανάκαμψη της παραγωγικότητας της εργασίας στο μη χρηματοοικονομικό επιχειρηματικό τομέα των ΗΠΑ στο τέλος της δεκαετίας του '90 προερχόταν από τις πολυεθνικές επιχειρήσεις. Επίσης οι πολυεθνικές που εδρεύουν στο Ηνωμένο Βασίλειο έτειναν να έχουν καλύτερες επιδόσεις από τις εγχώριες εταιρείες οι οποίες δεν ήταν μέρος ενός παγκόσμιου δικτύου.

Στόχος των πολιτικών θα πρέπει να είναι η αξιοποίηση των ωφελειών από τις δραστηριότητες των πολυεθνικών και όχι ο περιορισμός τους.

Μολονότι η προσοχή εστιάζεται στις ενδεχόμενες αρνητικές πλευρές της παγκοσμιοποίησης (για παράδειγμα, μεταφορά των εγχώριων θέσεων εργασίας σε άλλες χώρες, απώλεια ελέγχου υπέρ των αλλοδαπών πολυεθνικών επιχειρήσεων), οι υπεύθυνοι χάραξης πολιτικής πρέπει να αναγνωρίσουν τις ωφέλειες τόσο για τις χώρες προέλευσης όσο και για τις χώρες υποδοχής και να εκπονήσουν πολιτικές για να τις αξιοποιήσουν. Για παράδειγμα, οι πολιτικές που στοχεύουν στον περιορισμό της παγκοσμιοποίησης και τον επαναπατρισμό των αλλοδαπών θυγατρικών ίσως να μην είναι αποτελεσματικά μέσα για την ενίσχυση της εγχώριας οικονομίας, καθώς θα περιορίσουν τους δεσμούς με σημαντικές πηγές αύξησης της γνώσης και της παραγωγικότητας. Οι πολιτικές θα πρέπει να εστιαστούν στη διαμόρφωση των κατάλληλων εγχώριων οικονομικών συνθηκών που θα προσελκύσουν τις αλλοδαπές θυγατρικές, καθώς και στη

¹ Η Κίνα, το Ισραήλ, η Ομοσπονδία της Ρωσίας και η Νότια Αφρική συμμετέχουν ως παρατηρητές στην Επιτροπή για την Επιστημονική και την Τεχνολογική Πολιτική του ΟΟΣΑ.

διασφάλιση των εξωτερικότητων που προκύπτουν από τις δραστηριότητες των επιχειρήσεων αυτών ενθαρρύνοντας, για παράδειγμα, τη δημιουργία δεσμών με τις τοπικές επιχειρήσεις και τους προμηθευτές.

© OECD 2004

Η περίληψη αυτή δεν αποτελεί επίσημη μετάφραση του ΟΟΣΑ.

Η αναπαραγωγή της περίληψης αυτής επιτρέπεται υπό την προϋπόθεση ότι παρατίθεται το δικαίωμα αποκλειστικής εκμετάλλευσης του ΟΟΣΑ, καθώς και ο τίτλος της πρωτότυπης έκδοσης.

Οι Πολύγλωσσες Περιλήψεις είναι μεταφρασμένα αποσπάσματα των δημοσιευμάτων του ΟΟΣΑ που εκδόθηκαν αρχικά στην αγγλική και τη γαλλική γλώσσα.

Διατίθενται δωρεάν στο Ηλεκτρονικό Βιβλιοπωλείο του ΟΟΣΑ: www.oecd.org/bookshop/

Για περισσότερες πληροφορίες επικοινωνήστε με το Τμήμα Δικαιωμάτων και Μεταφράσεων της Διεύθυνσης Δημοσίων Υποθέσεων και Επικοινωνιών του ΟΟΣΑ.

rights@oecd.org

Fax: +33 (0)1 45 24 13 91

OECD Rights and Translation unit (PAC)
2 rue André-Pascal
75116 Paris
France

Επισκεφτείτε τον ηλεκτρονικό μας κόμβο www.oecd.org/rights/

